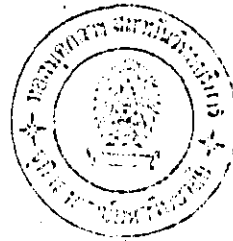

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปะ หมายถึง งานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยมือ และความคิด (ศิลปะ พีระศรี, 2515: 9)

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ศิลปะ เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นอย่างมาก ได้มีการนำความรู้ทางด้านศิลปะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในด้านการสร้างอาคาร บ้านเรือน การตกแต่งภายใน โดยได้รับการออกแบบให้สวยงามสะดวกสบาย เหมาะแก่การอยู่อาศัย และใช้งาน นอกจากนี้ศิลปะยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์/ เป็นหลักฐานทางวัตถุที่บันทึกความต้องการ ความรู้สึก สภาพแวดล้อม และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยอีกด้วย (อิทธิ คงคากุล, 2536: 12)

ศิลปะ โดยทั่วไป แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ วิจิตรศิลป์ และศิลปะประยุกต์ (ชลุต นิมเสมอ, 2538: 3)

1. วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) เป็นศิลปะที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ และความงาม เพื่อผลทางด้านจิตใจ และความรู้สึกในความสุขทางใจ ศิลปะประเภทนี้แบ่งออกเป็นลักษณะใหญ่ๆ ที่สำคัญได้ 3 ประเภท คือ ทัศนศิลป์ โสตศิลป์ และโสตทัศนศิลป์หรือศิลปะการแสดง

1.1 ทัศนศิลป์ (Visual Arts) เป็นศิลปะที่รับสัมผัสด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และสถาปัตยกรรม

1.2 โสตศิลป์ (Audio Arts) เป็นศิลปะที่รับสัมผัสด้วยการฟัง โดยผ่านการอ่าน และการร้อง

1.3 โสตทัศนศิลป์ (Audio-Visual Arts) หรือศิลปะการแสดง (Performing Arts) เป็นศิลปะที่รับสัมผัสด้วยการฟัง และการเห็นพร้อมกัน

2. ศิลปะประยุกต์ (Applied Arts) เป็นศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย โดยคำนึงถึงความงามหรือสุนทรียะเป็นสำคัญ ศิลปะประเภทนี้ ได้แก่

2.1 พาณิชยศิลป์ เป็นงานศิลปะที่มุ่งประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ ลักษณะของงานที่ทำ จะเน้นความแปลก สะดุดตา ในด้านของรูปแบบสีล้น ลวดลาย

2.2 อุตสาหกรรมศิลป์ เป็นงานศิลปะที่มีกระบวนการผลิตเป็นระบบผลิตครั้งละมากๆ ทั้งผลิตด้วยมือ และเครื่องจักร

2.3 มัณฑนศิลป์ เป็นงานศิลปะที่เกี่ยวกับการออกแบบเพื่อการตกแต่งอาคารทั้งภายใน และภายนอก ทั้งที่เป็นที่อยู่อาศัย และอาคารสาธารณะ

2.4 หัตถกรรมศิลป์ เป็นงานศิลปะที่ทำขึ้นด้วยมือ ผลิตได้ปริมาณไม่มากนัก แต่เป็นการรักษาศิลปะในท้องถิ่น

2.5 ประณีตศิลป์ เป็นงานศิลปะที่ทำด้วยฝีมือ และความชำนาญ ใช้เวลาก่อนช้านาน ราคาสูง

ในด้านการศึกษา "ศิลปะ" สถาบันการศึกษาของประเทศไทย ได้แบ่ง "ศิลปะ" ออกเป็น 3 กลุ่มสาขาวิชา คือ วิชาจิตรศิลป์ ศิลปะประยุกต์ และสถาปัตยกรรม

1. วิชาจิตรศิลป์ เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้สึทางสุนทรีย์ภาพ ให้อารมณ์สะเทือนใจ ปลุกความเห็นแจ้ง ให้ประสบการณ์ใหม่ หรือให้ความประเทืองปัญญาแก่ผู้ดู ประกอบด้วย 5 สาขา คือ จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ดุริยางคศิลป์ นาฏกรรม การละครและภาพยนตร์

2. ศิลปะประยุกต์ เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อ ใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ นอกเหนือจากความชื่นชมในคุณค่าของศิลปะโดยตรง เช่น ภาพหรือลวดลายที่ใช้ตกแต่งอาคาร หรือเครื่องเรือน ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ออกแบบรูปทรง สีสัน ให้เป็นที่พอใจของผู้บริโภค เป็นต้น

3. สถาปัตยกรรม เป็นงานสร้างสรรค์ทางการออกแบบ (Design) (สุชาติ เกาทอง, 2532: 50) เป็นศิลปะของการก่อสร้างอาคารสำหรับการใช้สอยเพื่อพักอาศัย หรือสาธารณประโยชน์ ซึ่งงานก่อสร้างนี้ต้องใช้ความรู้ทั้งทางสุนทรีย์ศาสตร์ ในด้านความงาม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในด้านความมั่นคงแข็งแรง

เนื่องจากศิลปะมีความสำคัญต่อมนุษย์ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยหลายแห่งได้เปิดสอน "ศิลปะ" ขึ้นในคณะต่างๆ ได้แก่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร เปิดสอนในคณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และคณะมัณฑนศิลป์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง เปิดสอนในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เปิดสอนในคณะวิจิตรศิลป์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น เปิดสอนในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และคณะศิลปกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา เปิดสอนในคณะศิลปกรรมศาสตร์ เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

สำหรับการเรียนการสอน “สาขาศิลปะ” จะมุ่งเน้นคุณค่าทางสุนทรียภาพและความงามที่มองเห็นจากรูปลักษณะ เช่น ผลงานทางด้านภาพวาด ภาพเขียน งานปั้น งานแกะสลัก ผลงานอาคาร และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เป็นต้น (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2537: 3) นอกจากนี้ศิลปะยังเป็นการเรียนด้วยการทำจริง เน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดทักษะ และประสบการณ์ทางด้านศิลปะ ถ่ายทอดและแสดงออกมาทางงานฝีมือ โดยต้องอาศัยการฝึกฝนเฉพาะตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องศึกษาและดูจาก ของจริง ซึ่งได้แก่ ภาพ หุ่นจำลอง หรือของตัวอย่าง เป็นต้น การสอนศิลปะจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องอาศัยสื่อทัศนวัสดุ เพื่อเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์ไปสู่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น อีกทั้งการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบัน เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการวิจัยและการแสวงหาความรู้ใหม่ รวมทั้งหลักสูตรการเรียนการสอนมีการปรับปรุงแก้ไขตามเทคโนโลยี และสังคมอยู่ตลอดเวลา (Butterworth, 1992: 30) อาจารย์จำเป็นต้องค้นหาความรู้ใหม่ๆ จากสารนิเทศทุกรูปแบบทั้งสิ่งพิมพ์ สื่อทัศนวัสดุ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน

สื่อทัศนวัสดุเป็นทรัพยากรสารนิเทศรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจมากในการเรียนการสอนศิลปะ เพื่อช่วยให้อาจารย์สอนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียน เพื่อให้เห็นคุณค่าและความงามของศิลปะ และเพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าและฝึกฝนด้วยตนเอง

จากความสำคัญของสื่อทัศนวัสดุต่อการเรียนการสอนศิลปะดังกล่าว ห้องสมุดมหาวิทยาลัย และ/หรือ หน่วยสื่อทัศนศึกษาของมหาวิทยาลัย จึงจัดหา และให้บริการสื่อทัศนวัสดุรูปแบบต่างๆ และในเนื้อหาต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและการใช้ของอาจารย์ จากการสอบถามบรรณารักษ์ห้องสมุดศิลปะในมหาวิทยาลัยถึงปัญหาการใช้สื่อทัศนวัสดุของอาจารย์ พบว่า ในขณะที่อาจารย์มีความต้องการใช้สื่อทัศนวัสดุประกอบการสอนมาก ห้องสมุดกลับขาดงบประมาณในการจัดหาสื่อทัศนวัสดุเข้าห้องสมุด ทำให้รูปแบบและปริมาณของสื่อทัศนวัสดุที่จัดหาเข้ามาเพื่อให้บริการมีน้อย อาจารย์จึงจำเป็นต้องอาศัยแหล่งสื่อทัศนวัสดุส่วนตัวหรือจากแหล่งอื่น ภายนอกสถาบัน ซึ่งบางครั้งไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ (อนงค์ คุปตะกุล, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2540) นอกจากนี้ยังพบว่า ห้องสมุดไม่สามารถจัดหาสื่อทัศนวัสดุตามที่อาจารย์ต้องการได้ เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่ภายในประเทศ (นงลักษณ์ สุวรรณกิจ, สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2540) ห้องสมุดขาดเจ้าหน้าที่สื่อทัศนศึกษาเพื่อให้บริการกับอาจารย์

ซึ่งขาดความรู้ ความชำนาญในการใช้สไลด์ทัศนวัสดุ รวมทั้งความไม่สะดวกในการใช้สถานที่ในการเรียน การสอน เนื่องจากขาดห้องบรรยายที่เหมาะสมกับการใช้สไลด์ทัศนวัสดุ จึงทำให้สไลด์ทัศนวัสดุยังมีการใช้ น้อย (ดารารัตน์ จุฬารัตน์, สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2540)

จากปัญหา และอุปสรรคในการใช้สไลด์ทัศนวัสดุที่เกิดขึ้นกับอาจารย์ผู้สอนดังกล่าว ผู้วิจัยจึง สนใจที่จะศึกษาเรื่อง ความต้องการ และการใช้สไลด์ทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐ เพื่อศึกษาถึงลักษณะการใช้สไลด์ทัศนวัสดุของอาจารย์ ในด้านวัตถุประสงค์ รูปแบบ เนื้อหาวิชา และแหล่งที่ใช้ ตลอดจนความต้องการ และปัญหาในการใช้สไลด์ทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาศิลปะ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จาก การวิจัยในครั้งนี้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารงานสไลด์ทัศนวัสดุ บรรณารักษ์ และนักวิชาการสไลด์ทัศนศึกษาใช้ ประกอบการพิจารณาปรับปรุงการจัดหา และให้บริการสไลด์ทัศนวัสดุให้สอดคล้องกับความต้องการของอาจารย์ สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐ และเป็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานให้บริการ สไลด์ทัศนวัสดุสาขาศิลปะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา

1. การใช้สไลด์ทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐในด้านวัตถุประสงค์ รูปแบบ เนื้อหาวิชา และแหล่งที่ใช้ รวมทั้งปัญหาในการใช้สไลด์ทัศนวัสดุ
2. ความต้องการใช้สไลด์ทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐในด้านรูปแบบ เนื้อหา และแหล่งที่ต้องการใช้

สมมติฐานของการวิจัย

1. ความต้องการ และการใช้สไลด์ทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐทั้ง 3 สาขาวิชา ได้แก่ วิชาจิตรศิลป์ ศิลปะประยุกต์ และสถาปัตยกรรม ไม่แตกต่างกัน
2. อาจารย์สาขาศิลปะประสบปัญหาในระดับมากในด้านรูปแบบของสไลด์ทัศนวัสดุที่ใช้ มีไม่เพียงพอ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ศึกษาความต้องการ และการใช้สไลด์ทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาศิลปะใน มหาวิทยาลัยของรัฐ โดยสาขาศิลปะที่ศึกษาประกอบด้วย 3 กลุ่มสาขาวิชา คือ วิชาจิตรศิลป์ ศิลปะประยุกต์ และ

สถาปัตยกรรม ซึ่งแบ่งตามการศึกษาศิลปะในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย และครอบคลุมเฉพาะเนื้อหาศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้สี แสง เงา วัสดุ และรูปทรง เท่านั้น

2. มหาวิทยาลัยของรัฐที่ศึกษา ครอบคลุมเฉพาะมหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนสาขาศิลปะที่จัดตั้งเป็นคณะ ไม่รวมถึงภาควิชาศิลปะที่สังกัดกับคณะอื่น ซึ่งมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีการเรียนการสอนสาขาศิลปะมี 7 แห่ง ดังนี้

2.1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- คณะศิลปกรรมศาสตร์
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

2.2 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- คณะศิลปกรรมศาสตร์
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

2.3 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- คณะจิตรศิลป์

2.4 มหาวิทยาลัยบูรพา

- คณะศิลปกรรมศาสตร์

2.5 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

- คณะศิลปกรรมศาสตร์

2.6 มหาวิทยาลัยศิลปากร

- คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์
- คณะมัณฑนศิลป์
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

2.7 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง

- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

3. สื่อทัศนวัสดุในการวิจัยนี้ ครอบคลุมทั้งสื่อทัศนวัสดุที่ใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องช่วยและสื่อทัศนวัสดุที่ไม่ใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องช่วย ทั้งนี้ไม่รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ซีดีรอม เป็นต้น

4. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ อาจารย์ประจำในสาขาศิลปะจากคณะต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ทั้ง 7 แห่ง ซึ่งมีจำนวนอาจารย์ทั้งสิ้น 414 คน ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างของอาจารย์ที่ใช้ในครั้งนี้ด้วย

การคำนวณจากสูตร $n = \frac{N}{1+Ne^2}$ (Yamane, Toro, 1973:

726-727)

โดย $N =$ ขนาดของประชากร
 $n =$ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 $e =$ ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง (ซึ่ง $e = 0.05$)

ปรากฏว่า ได้กลุ่มตัวอย่างของอาจารย์จำนวนทั้งสิ้น 204 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเรื่อง เกี่ยวกับโสตทัศน์วัสดุ ความต้องการ และการใช้ ตลอดจนปัญหาในการใช้โสตทัศน์วัสดุจากหนังสือ วารสาร และงานวิจัย
2. สร้างเครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ
  - ตอนที่ 1 รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
  - ตอนที่ 2 รายละเอียดเกี่ยวกับความต้องการ และการใช้โสตทัศน์วัสดุของอาจารย์สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐ คำถามประกอบด้วย
    - ก. วัตถุประสงค์ในการใช้โสตทัศน์วัสดุ
    - ข. ความต้องการ และการใช้โสตทัศน์วัสดุในด้านรูปแบบ เนื้อหาและแหล่งที่ใช้
  - ตอนที่ 3 ปัญหาในการใช้โสตทัศน์วัสดุ
  - ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงบริการโสตทัศน์วัสดุ
3. นำแบบสอบถามที่สร้างไปทดสอบ ความน่าเชื่อถือกับอาจารย์สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่างที่เลือกทำการศึกษา จำนวน 25 คน
4. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ให้อาจารย์สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 204 คน โดยส่งทางไปรษณีย์ และส่งด้วยตนเอง
5. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ F-test
6. เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
7. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางแก่ผู้บริหารงานโสตทัศนวัสดุ บรรณารักษ์ และนักวิชาการโสตทัศนวัสดุ ในการปรับปรุงการจัดหา และให้บริการโสตทัศนวัสดุให้สอดคล้องกับความต้องการ และส่งเสริมการใช้โสตทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาศิลปะในมหาวิทยาลัยของรัฐ
2. เป็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการให้บริการโสตทัศนวัสดุสาขาศิลปะ

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

โสตทัศนวัสดุ หมายถึง วัสดุที่บันทึกข้อมูลภาพและเสียงที่สามารถสื่อความหมายได้ ทั้งโดยใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องช่วย และไม่ใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องช่วย

- โสตทัศนวัสดุที่ใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องช่วย เช่น โสตทัศนวัสดุในรูปแบบ สไลด์ फिल्मสตริป ภาพยนตร์ फिल्मรูป เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกภาพ แผ่นเสียง แผ่นโปร่งใส เป็นต้น

- โสตทัศนวัสดุที่ไม่ใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องช่วย เช่น โสตทัศนวัสดุในรูปแบบรูปภาพ (ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพเขียน) ภาพโฆษณา หุ่นจำลอง ของตัวอย่าง ของจริง เป็นต้น

แหล่งโสตทัศนวัสดุ หมายถึง แหล่งที่รวบรวม และให้บริการโสตทัศนวัสดุ โดยจำแนกเป็น

- แหล่งโสตทัศนวัสดุภายในมหาวิทยาลัย ได้แก่ ภาควิชา ห้องสมุดคณะ หอสมุดกลาง หน่วยโสตทัศนศึกษา

- แหล่งโสตทัศนวัสดุภายนอกมหาวิทยาลัย ได้แก่ หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน หน่วยงานเอกชน องค์การต่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ

- แหล่งโสตทัศนวัสดุส่วนตัว ได้แก่ โสตทัศนวัสดุของตนเอง โสตทัศนวัสดุของเพื่อน โสตทัศนวัสดุของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา